МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ «ВІЦЕБСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ ІМЯ П. М. МАШЭРАВА»

Гістарычны факультэт

Кафедра гісторыі Беларусі

Дапушчаны да абароны
«15» 06 2017 г.
Загадчык кафедры
А.М. Дулаў

МАГІСТАРСКАЯ ДЫСЕРТАЦЫЯ

ФАРМІРАВАННЕ І РАЗВІЦЦЁ НАСЕЛЕНЫХ ПУНКТАЎ СЕННЕНСКАГА РАЁНА

Спецыяльнасць: 1-21 80 16. Айчынная гісторыя

Бараноўскі Аляксандр Віктаравіч
Магістрант

Навуковы кіраўнік:
Юрчак Дзяніс Валер'евіч
дацэнт кафедры гісторыі Беларусі, кандыдат гістарычных навук

Віцебск, 2017

Рэферат

Магістарская дысертацыя 71 ст., 3 ч., 88 крыніц, 1 дадатак.

НАСЕЛЕНЫЯ ПУНКТЫ, СЕННЕНСКІ РАЁН, СЯННО, БАГУШЭЎСК, АЛЕКСІНІЧЫ, КАКОЎЧЫНА, КАНСТАНТОВА, МАШКАНЫ, НЯМОЙТА, ПОЛЫМЯ, ХОДЦЫ.

Аб'ект даследавання – населеныя пункты на тэрыторыі Сенненскага раёна. Прадметам даследавання з'яўляюцца асноўныя заканамернасці фарміравання і развіцця населеных пунктаў на тэрыторыі сучаснага Сенненскага раёна, уключаючы лакальную гісторыю асноўных з іх.

Мэта дысертацыйнага даследавання – прааналізаваць асноўныя стадыі і характэрныя рысы эвалюцыі населеных пунктаў Сенненскага раёна ад старажытных часоў да нашых дзён.

Для дасягнення названай вышэй мэты выкарыстоўваліся наступныя метады даследавання: агульнанавуковыя метады (абагульненне, аналіз, сінтэз) і спецыяльна-гістарычныя метады (гісторыка-генетычны, гісторыка-сістэмны, гісторыка-тыпалагічны).

Вынікі работы. У працэсе даследавання была створана база дадзеных “Населеныя пункты Сенненскага раёна”, якая стала ядром інфармацыйнага масіва дадзенага даследавання. База змяшчае звесткі пра 792 населенныя пункты раёна, іх першае згадванне і варыянты назвы.

Вобласць выкарыстання. Даследаванне можа выкарыстоўвацца на ўроках гісторыі і краязнаўства ў школе. Музейнымі работнікамі пад час экскурсій, а таксама для развіцця турыстычнага патэнцыял у Сеннескага раёна Віцебскай вобласці.

Змест

Уводзіны 4

1 Гістарыяграфіі, крыніцы, метады і метадалогія даследавання........................6

1.1 Агляд гістарыяграфіі..6

1.2 Характарыстыка крыніц 7

1.3 Метады і метадалогія даследавання...8

2 Асноўныя этапы фарміравання населеных пунктаў на тэрыторыі раёна......10

2.1 Асаблівасці і час узнікнення...10

2.2 Этымалогія паходжання назваў...19

2.3 Фарміравання планіровачнай сістэмы 22

3 Гісторыя асноўных населенных пунктаў Сенненшчыны................................25

3.1 Сянно 25

3.2 Багушэўск...33

3.3 Алексінічы...36

3.4 Какоўчына...39

3.5 Канстантова...41

3.6 Машканы 45

3.7 Нямойта 47

3.8 Полымя 50

3.9 Ходцы 58

Заключэнне 62

Спіс выкарыстаных крыніц..64

Дадатак...72

Уводзіны

Са з'яўленнем людзей на Сененскай зямлі яны сталі засяляць тыя ці іншыя тэрыторыі, найбольш прыдатныя для гэтага, утвараючы тым самым населеныя пункты. Іх з'яўленне можна разглядаць, як адзін з найважнейшых індыкатараў засвоенасці новых зямель і лічыць адным з самых значных фактараў каланізацыі рэгіёну.

Тэрмін "населены пункт" трактуецца па-рознаму. Мы лічым, што неабходна выкарыстоўваць пашыранае тлумачэнне дадзенага тэрміна. Намі былі вылучаны наступныя прыкметы населенага пункта: насельніцтва; тэрыторыя; жылыя, гаспадарчыя, вытворчыя пабудовы і інфраструктура.

Неабходна яшчэ згадаць аб тэрміне "рассяленне" – гэта гістарычны працэс асваення пэўнага ландшафтна-геаграфічнага рэгіёну тымі ці іншымі народамі. Рассяленне прынята падзяляць на сельскае і гардское. Варта адзначыць, што гэта дзяленне ўмоўна, бо ў рэальнасці яны цесна пераплятаюцца і ўзаемадзейнічаюць, фарміруя адзіную прасторавую структуру. Сельскае рассяленне ўключае сукупнасць сельскіх населеных пунктаў тэрыторыі, гарадское – гарадскіх. К гарадам адносяцца тыя пасяленні, якія адпавядаюць устаноўленым законам крытэрам і маюць афіцыйны статус. Да сельскіх пасяленняў належаць усе астатнія. Шмат населеных пунктаў мянялі свой статус на працягу гісторыі, што ускладняе названы падзел.

На сённяшні дзень цэнтрам Сенненскага раёна з'яўляецца горад Сянно. У складзе раёна: гарадскі пасёлак Багушэўск, 14 аграгарадкоў, 312 вёсак, 4 пасёлка. Асноўнымі населенымі пунктамі Сенненскага раёна з'яўляюцца: Сянно, Багушэўск, Алексінічы, Какоўчына, Канстантова, Машканы, Нямойта, Полымя, Ходцы.

Актуальнасць даследавання. Засваенне тэрыторый Беларусі ўяўляе цікавасць для даследчыкаў самых розных гістарычных перыядаў, ад старажытнасці і да сучаснасці. У сваю чаргу, засяленне і гаспадарчае засваенне

тэрыторыі на прыкладзе малых рэгіёнаў ужо даўно выклікае вялікую цікавасць гісторыкаў.

Аб'ект даследавання – населеныя пункты на тэрыторыі Сенненскага раёна. Прадметам даследавання з'яўляюцца асноўныя заканамернасці фарміравання і развіцця населеных пунктаў на тэрыторыі сучаснага Сенненскага раёна, уключаючы лакальную гісторыю асноўных з іх.

Мэта дысертацыйнага даследавання – прааналізаваць асноўныя стадыі і характэрныя рысы эвалюцыі населеных пунктаў Сенненскага раёна ад старажытных часоў да нашых дзён. Для дасягнення пастаўленай мэты, вырашаліся наступныя задачы:

– Даследаваць працэсы ўтварэння і знікнення населеных пунктаў на тэрыторыі Сенненскага раёна;

– Прасачыць гісторую асноўных населенных пунктаў Сенненскага раёна;

– Стварэнне базы дадзеных "Населеныя пункты Сенненскага раёна".

Наша работа складаецца з 3-х частак. Першая частка даследавання прысвечана гістарыяграфіі, крыніцам, метадам і метадалогіі даследавання. Другая частка ўтрымлівае звесткі пра асноўныя этапы фарміравання населеных пунктаў і этымалогію іх паходжання. Апошняя частка распавядае пра гісторыю асноўных населеных пунктаў раёна.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Аникиевич, К.Т. Сенненский уезд Могилевской губернии: опыт описания в географическом, историческом, этнографическом, бытовом, промышленном и статистическом отношениях с картой уезда, схемой двух озер и рис. в тексте. – Репринт.воспроизв. изд. Могилевского губерн. стат. ком.1907 г. / К.Т.Аникиевич.– Витебск, 1990. – 148 с.
2. Скопа, В.Г. Сенно : историко-экономический очерк / В.Г. Скопа. – Мн., 1978. – 80 с.
3. Памяць: гіст.-дакум. Хроніка Сенненскага р-на / уклад. С.В. Шайко; маст. Э.Э. Жакевіч. – Мн., 2003. – 614 с.
4. Регионы Беларуси : энциклопедия / редкол.: Т. В. Белова (гл. ред.) [и др.] Т. 2 : Витебская область : в 2 кн. Кн. 1. – 2010. – Мн. – 536 с.
5. Регионы Беларуси : энциклопедия / редкол.: Т. В. Белова (гл. ред.) [и др.] Т. 2 : Витебская область : в 2 кн. Кн. 2. – 2011. – Мн. – 640 с.
6. Бараноўскі, А.В. Полымя (Беліца): гісторыя маёнтка і вёскі / А.В. Бараноўскі. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2015. – 40 с.
7. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. – Ф. 3369. – Воп. 1. – Спр. 1.
8. НГАБ. – Ф. 2301. – Воп. 6. – Спр. 30.
9. НГАБ. – Ф. 1781. – Воп. 26. – Спр. 1427.
10. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Ф. 246. – Воп. 1. – Спр. 273. – Арк. 70.
11. ДАВВ. – Ф. 1540. – Воп. 1. – Спр. 77. – Арк. 3-4.
12. ДАВВ. – Ф. 170. – Воп. 1. – Спр. 209. – Арк. 1-2.
13. Вялікі гістарычны атлас Беларусі : у 3 т. Т. 1 / рэдкал.: Г. І. Кузняцоў (старшыня) і інш. – Мн. : Белкартаграфія, 2009. – 247 с.
14. Вялікі гістарычны атлас Беларусі : у 3 т. Т. 2 / рэдкал.: В. Л. Насевіч (галоўны рэдактар) і інш. – Мн. : Белкартаграфія, 2013. – 347 с.
15. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. – Т. 1. – Мн, 1993. – 494 с.

16. Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя : у 3 т. – Т. 1: Абаленскі – Кадэнцыя. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П.Броўкі, 2005. – 684 с.

17. Aftanazy, R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej / R. Aftanazy. – T. 1. – Warszawa, 1986.

18. Ростковский, Ф. Дневник для записывания... (1917-й: революция глазами отставного генерала). – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2001. – 496 с.

19. Решение Сенненского районного Совета депутатов от 1 апреля 2008 г. № 45 "О преобразовании сельских насиленных пунктов в агрогородки".

20. Решение Сенненского районного Совета депутатов от 26 марта 2009 г. № 90 "О преобразовании сельских насиленных пунктов в агрогородки".

21. Решение Сенненского районного Совета депутатов от 17 марта 2010 г. № 118 "О преобразовании сельских насиленных пунктов в агрогородки".

22. Решение Сенненского районного Совета депутатов от 16 марта 2011 г. № 56 "О преобразовании сельских насиленных пунктов в агрогородки".

23. Археалогія Беларусі: энцыклапедыя. У 2 т. Т. 2 / Рэдкал.: Т.У. Бялова (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 2011. – 464 с.

24. Археалогія Беларусі: энцыклапедыя. У 2 т. Т. 1 / Рэдкал.: Т.У. Бялова (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 2009. – 496 с.

25. Белорусы / РАН, Ин-т этнологии и антропологии ; НАН Беларуси, Ин-т искусствоведения, этнографии и фольклора ; отв. ред.: В. К. Бондарчик, Р. А. Григорьева, М. Ф. Пилипенко. – М. : Наука, 1998. – 503 с.

26. Шарухо, И.Н. Исторические типы сельского расселения беларуси: культурно-географические особенности / И.Н. Шарухо // Псковский регионологический журнал – 2007. – № 5. – С. 115-132.

27. Новагродскі Т. А. Канспект лекцый па "Этнаграфіі Беларусі". [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.hist.bsu.by/images/stories/files/uch_materialy/do/muz/1/EB_Novogrodsky/Lek.pdf. – Дата доступу 07.02.2017.

28. Сакович, В. С. Сельское хозяйство Беларуси: исторический очерк развития / В. С. Сакович // Белорусский экономический журнал. – 1999. – № 3. – С. 114-125.

29. Государственная программа возрождения и развития села на 2005-2010 годы [Электронны рэсурс] – 2007-2016. Рэжым доступу: http://pravo.newsby.org/belarus/ukaz2/uk764/index.htm. – Дата доступу 21.11.2016.

30. Топонимия смоленско-витебского приграничья: структурно-семантический аспект [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.smolgu.ru/files/doc/D212_254_01/disser/evseeva.pdf. – Дата доступу 21.11.2016.

31. Адкуль ў вескі імя: гісторыка-краязнаўчы зборнік назваў вёсак Сенненскага раёна / склад. В. Д. Пракаповіч; камп'ютарная вёрстка і афармленне Красноўская І. С. – Сянно: Цэнтральная раённая бібліятэка, 2013.

32. Беларускае народнае жыллё / АН БССР, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ; рэд. В. К. Бандарчык. – Мн. : Навука і тэхніка, 1973. – 128 с.

33. Медовикова, У. А. Населенные пункты в составе культурного ландшафта российского Севера: планировка, типология и эволюция / У. А. Медовикова, Е.Ю. Колбовский // Ярославский педогогический вестник. – 2012. – № 1. – Том III – С. 162-168.

34. Любавский М. К. Литовско-русский сейм : Опыт по истории учреждения в связи с внутр. строем и внеш. жизнью государства / Любавский М.К. – [Москва, 1900]. С. 163 приложение.

35. Историко-юридические материалы, извлеченные из актовых книг губерний Витебской и Могилевской, хранящихся в Центральном архиве в Витебске, и изд. под ред. Созонова : Вып. 20. - 1890. – С. 433-437.

36. Бандарэвіч, В.В. Экскурсія да вытокаў горада Сянно: краязнаўчыя нарысы / В.В. Бандарэвіч. – Мінск: Літаратура і мастацтва, 2008. – 168 с.

37. Слюнькова И.Н. Архитектурно-планировочное развитие городов верхнего Приднепровья XVII -середины XIX в. : автореферат диссертации ... кандидата архитектуры : 18.00.01 / Слюнькова И.Н. – Москва, 1990. – С. 10.

38. Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в Полное собрание законов с 1649 по 1900 год / Сост. П. П. фон-Винклер. – [Репринт. воспроизведение изд. 1899 г.]. – М. : Планета, Б. г. (1990). – С. 147.

39. Могилевская губерния : государственные, религиозные и общественные учереждения (1772-1917) / Е.К. Анищенко [и др.] ; сост.: Ю.Н. Снапковский, Д.Л. Яцкевич. – Минск : Беларусь, 2014. – 814 с.

40. Первая Всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. / Изд. Центр. стат. ком. М-ва вн. дел; Под ред. Н.А. Тройницкого. 1-89. – [Санкт-Петербург], 1899-1905. – С. XXIII I.

41. Крестьянское движение в России в годы первой мировой войны. Июль 1914 г.-февр. 1917 г.: Сборник документов / Ред. А. М. Анфимов. – Л. – М.: «Наука», 1965. – С. 100-101.

42. Бялоў, М. «Всё, что видим кругом, создавалось трудом славных жителей нашего края» // Голас Сенненшчыны.– 2002.– 13 жніўня – С. 2.

43. Буракова Т. З гісторыі Багушэўска. Да 135-годдзя гарадскога пасёлка / Голас Сенненшчыны [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.senno.by/?p=15607. – Дата доступу 07.02.2017.

44. Буракова Т. Да 135-годдзя Багушэўска (працяг) / Голас Сенненшчыны [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.senno.by/?p=15655. – Дата доступу 07.02.2017.

45. НАРБ. – Ф. 1336. – Оп. 1. – Д. 140. – Л. 33.

46. Сялецкі, Э. Год ад года расцём // Ленінская іскра.– 1968.– 10 кастр. – С. 2.

47. Решение Витебского областного Совета депутатов от 8 апреля 2004 г. № 55 «Об изменении административно-территориального устройства районов Витебской области».

48. Адкуль у вескі імя / Сенненская ЦБС [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://cbs-senno.by/all-activity/am-ab/58-villnames. – Дата доступа: 07.02.2017.

49. Бандарэвіч В. В. Ад прадзедаў спакон вякоў... : Сенна, 1442 / В.В. Бандарэвіч : – Сянно., 2013. – С. 18.

50. Лютынскі, В. Таямніца маентка Кахачын : // Голас Сенненшчыны. – 1997. – 9 верас. – С. 2,4.

51. "Какоўчына – край прыезджых" // Голас Сенненшчыны. – 2009. – 28 лют. – С. 5.

52. Решение Сенненского районного Совета депутатов от 17 марта 2010 г. № 118 "О преобразовании сельских насиленных пунктов в агрогородки".

53. Pamiętniki Jakóba Gieysztora z lat 1857–1865. – Wilno, 1913. – T. 1 – Str. 411.

54. Матеюн, А. Конный Стан – Константиново – Константово: путь длиною в двести лет / А. Матеюн // Витебские вести. – 2015. – 22 дек. – С. 6.

55. Захарьин, И.Н. Воспоминания о Белоруссии : [1864-1870 гг. : Из записок мирового посредника]. - [Санкт-Петербург, 1884]. – 538-565, 56-95.

56. Рэут, Л. Калгас "Машканы": людзі, праца, быт // Ленінская іскра. – 1966. – 13 снеж. – С. 2.

57. Зямля бацькоў, квітней і слаўся працай! // Ленінская іскра – 1981. –8 студз. – С. 2-3.

58. Цуран, М. Кім былі і кім сталі // Ленінская іскра – 1989. – 21 снежня – С. 2.

59. Грунтоў, У. Прыгажэюць Машканы // Ленінская іскра – 1989. – 21 снежня – С. 2.

60. Историко-юридические материалы, извлеченные из Актовых книг губерний – Витебск. – 1895. – выпуск 26. С. 74.

61. Бачук, А. Урокі Нямойтаўскай камуны // Чырвоная змена – 1990. – 4 кастр. – С. 3.

62. ДАВВ. – Ф. 49. – Воп. 31. – Спр. 4. – Арк. 176-177.

63. Босяков, А. Уровень производства определяет качество жизни / Голас Сенненшчыны [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.senno.by/?p=2638. – Дата доступу 07.02.2017.

64. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Віцебская вобласць / рэдкал.: С.В. Марцэлеў [і інш.]. – Мінск, 1985. – С. 406–407.

65. Занальны дзяржаўны архіў у г. Оршы. – Ф. 197. – Воп. 1. – Спр. 208. – Арк. 11.

66. W kościele parafialnym w Popowie Toruńskim // Dziennik Poznański. – 1894. – 19 lipiec – Str. 5

67. Поездка в Данию и Швецию / Описал К.И. Свяцкий. – Мн., 1908. – 27 с.

68. Wojna i sezon / Сайт польскай газеты ў Канадзе "Goniec" [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: http://www.goniec.net/goniec/inne-dzialy/lektura-gonca/wojna-i-sezon-22.html. – Дата доступу: 07.02.2017.

69. Янка Купала: энцыкл. даведнік / БелСЭ; рэдкал.: І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, БелСЭ, 1986. – С. 703.

70. Бараноўская, З. Янка Купала ў Беліцы / З. Бараноўская // Ленінская іскра. – 1972. – 6 чэрв. – С. 2.

71. Занальны дзяржаўны архіў у г. Оршы. – Ф.1059. – Воп. 1. – Спр. 769. – Арк. 3.

72. Аляксеенка, Т. Пабудуем школу метадам народнай ініцыятывы / Т. Аляксеенка // Шлях да комунізму. – 1953. – 2 ліп. – С. 2.

73. Конаш, І. С. Рэгістрацыя кандыдатаў у дэпутаты… / І. С. Конаш // Шлях да комунізму. - 1953. – 23 студз. – С. 2.

74. Бухгалтары з палаца Свяцкіх / Абласная газета "Народнае слова" [Электронны рэсурс]. – 2008-2011. Рэжым доступу: http://nspaper.by/2011/12/12/buxgaltary-z-palaca-svyackix.html. – Дата доступу: 30.03.2016.

75. Галоўнае – трэба ад душы любіць справу // Шлях да камунізма. - 1957. – 18 студ.. – С. 2.

76. Багданава, А. “Паўлінка” – на сельсккай сцэне / А. Багданава // Шлях да камунізма. – 1957. – 2 жн. – С. 3.

77. Шыдлоўскі, М. Саўгас радыёфіксуецца / М. Шыдлоўскі // Шлях да комунізму. - 1960. – 4 чэрв. – С. 4.

78. Занальны дзяржаўны архіў у г. Оршы. – Ф.747. – Воп. 1. – Спр. 134. – Арк. 4.

79. Решение Сенненского районного Совета депутатов от 31 октября 2012 г. № 155 “О переносе административного центра Белицкого сельсовета в агрогородок Пламя”.

80. Опыт описания Могилевской губернии. – Могилев, 1884. – Т. 3. – С. 214–215.

81. Памятная книжка Могилевской губернии. – Могилев, 1913. – С. 81, 293, 305.

82. Снапкоўскі Ю. Землеўладальнікі Сенненскага павета Магілёўскай губерні часоў Першай сусветнай вайны / Ю. Снапкоўскі // Малое Палесье / 2012-2013: Гісторыка-краязнаўчы літаратурна-мастацкі альманах Друцка-Бярэзінскага краю / Гал. рэд. А. Аляхновіч. Крупкі, 2013. С.49-69.

83. Renteln, Theodor Adrian / Baltisches Biographisches Lexikon digital [Электронный ресурс]. – 2017. Режим доступа: http://www.bbl-digital.de/eintrag/Renteln-Theodor-Adrian-1897-1945/. – Дата доступа: 17.01.2017.

84. Гісторыя Беларусі ў еўрапейскім кантэксце: матэрыялы гіст. семінараў, Мінск, 2001 г. / Мін. міжнар. адукац. цэнтр; рэд. Н. Стужынская. – Мінск, 2002. – С. 43.

85. Список фабрик и заводов Российской империи : Сост. по офиц. сведениям Отд. пром-сти М-ва торговли и пром-сти под ред. В.Е. Варзара. - Санкт-Петербург : тип. В.Ф. Киршбаума, 1912. – С. 79.

86. Вопросы истории КПСС.: Некоторые вопросы организаторской и идеологической деятельности КПСС, на материалах Белорусской ССР. Изд-во БГУ им. В. И. Ленина., 1972. С. 206.

87. Бандарэвіч В. У Ходцах адкрылі этнаграфічную «кунсткамеру» / Голас Сенненшчыны [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.senno.by/?p=11277. – Дата доступу 07.02.2017.

88. Бандарэвіч В. Клуб беларускай нацыянальнай кухні, гульні і фальклору «Хадчаначка» Ходцаўскага сельскага Дома культуры атрымаў званне «народны» [Электронны рэсурс] – 2016. Рэжым доступу: http://www.senno.by/?p=15481. – Дата доступу 07.02.2017.